

ARTHUR SCHNITZLER

Gravando

slovensko
ljudsko
gledališče celje

Če skušamo opisati razliko med meščansko moralo devetnajstega stoletja, ki je bila v bistvu viktorijanska, ter danes veljavnimi, svobodnejšimi in bolj neprisiljenimi nazori, se dejanskemu položaju morda najbolj približamo z ugotovitvijo, da se je prejšnja doba iz občutka notranje negotovosti bojazljivo izmikala spolnemu problemu. Prejšnja, še resnično religiozna stoletja, zlasti strogo puritanska, so reševala to vprašanje bolj preprosto. Prežeta z iskrenim prepričanjem, da je čutna slast hudičevo želo in telesno poželenje greh in razvrat, so avtoritete srednjega veka zgrabile problem neposredno in s strogo prepovedjo ter s krutimi kaznimi izsilile svojo trdo moralo. Naše stoletje kot strpna doba, ki že davno ni več verovala v hudiča in komaj še v boga, ni več imela poguma za tako radikalne ukrepe, toda v spolnosti je videla anarhičen in zelo razdiralen element, ki se ni dal vključiti v njeno etiko in se zato ne sme uveljaviti pri dnevni svetlobi, zakaj vsaka oblika svobodne izvenzakonske ljubezni je nasprotna meščanski dostojnosti. V tej razdvojenosti je izšla poseben kompromis. Svojo moralo je omejila toliko, da mlademu človeku sicer ni prepovedala spolnega izživljanja, vendar je zahtevala, da neopazno reši to mučno zadevo. Če spolnosti že ni bilo mogoče spraviti s svetla, naj ostane vsaj v svojem navstvenem svetu prikrita. Zato se je uveljavil sporazum brez besed, po katerem naj se o tem nevedočnem vprašanju ne razpravlja ne v šoli ne v družini in ne v javnosti, in zatre naj se, kar bi spominjalo na njegov obstoj. Iz "Včerašnjega sveta" (Die Welt von Gestern) Stefana Zweiga v prevodu Angele Vodé.

V gledališkem foyerju razstavlja
MELITA VOVK osnutke za opremo predstave "RAJANJE"

Knjižna izdaja naslednjih prizorov je za zdaj izključena. V tisk sem jih dal le kot manuskript; mislim namreč, da tiči njihova vrednost drugje kot v veljavnem pojmovanju, po katerem se zdijo za javnost prepovedani. Ker sta neumnost in zlohotnost zmerom navzoči, dodajam izrecno željo, da bi moji prijatelji, ki jim bom priložnostno izročil ta manuskript, v tem smislu tudi ravnali in da bi ga sprejeli kot skromno, samo njim namenjeno darilo.

Arthur Schnitzler

ARTHUR SCHNITZLER
Dunajčan (1862 - 1931), zdravnik
nevrolog, pisatelj. Romani in novele.
Med najbolj znanimi dramami in
komedijami Anatol, Ljubimkanje, Ze-
leni kakadu, Rajanje (napisal po-
zimi 1896-97, tako rekoč
v enem zamahu).

Arthur Schnitzler
R A J A N J E
(Reigen)

Prevod MAILA GOLOB - Režija FRANCI KRIŽAJ - Dramaturgija JANEZ
ŽMAVC - Scenografija in kostumografija MELITA VOVK - Lektor MAJDA
KRIŽAJ - Asistent za scenografijo ČRTOMIR PRELIH - Glasbena opre-
ma IVO MEŠA

Vlačuga . . . . . JANA ŠMIDOVA
Vojak . . . . . BRUNO BARANOVIČ
Sobarica . . . . . LJERKA BELAKOVA
Mladi gospod . . . . . PETER BOŠTJANČIČ
Mlada žena . . . . . ANICA KUMROVA
Soprog . . . . . DRAGO KASTELIC
Cukrček . . . . . ZVEZDANA MLAKARJEVA
Pesnik . . . . . BOGOMIR VERAS
Igralka . . . . . MILADA KALEZIČEVA
Grof . . . . . MIRO PODJED
Lajnar . . . . . MATJAŽ ARSENJUK

Vodja predstave Sava Subotić-Šepetalka Ernestina Popović-Ton Stan-
ko Jost - Luč in tehnično vodstvo Bogo Les - Frizerska dela Vera
Pristov - Krojaška dela pod vodstvom Jožice Hrenove in Adija
Zeložnika - Slikarska dela Adolf Aškerc - Rekviziter Milan Orehov -
Odrski mojster Vili korošec

PREMIERA 15. oktobra 1982

Slovensko ljudsko gledališče Celje. Gledališki list, sezona 1982-83,
številka 2. Predstavniki upravnik Slavko Pezdir - Urednik Janez Žmavc
Naklada 1000 izvodov. Cena 10 din. Tisk Tone Tomšič-RT. R. ŽENKO

Ljubezniva, graciozna ljubezenska igra, z nadihom minule nostalgije,
polna šarma in naivne zlaganosti akterjev, ki se vsi grejo ljubezen,
posreči pa se jim le ljubimkanje. Zapeljiva in v svojih vrhuncih ne-
ranljiva igra v dvoje in brez prič. Ranljivost pride, če pride, potem,
na koncu. Ranljivost je v prevelikem pričakovanju. Pa koliko svobode
je v dogovorjenem srečanju. Koliko se je možno skriti v vnanjem vi-
dezu in koliko je možno formo, igro konvencij obrniti sebi v prid.
Najslabše odreže vlačugi, pa je spet vprašanje, če je to res. Navseza-
dnje vsak od teh parov, tako lepo stopnjevanih na lestvici pripadno-
sti, iztrži svojo vrednost. Pa naj bo to sočna vlačugina psovka ali
ukradena cigara z gospodove mize ali nabiranje izkušenj v tako ime-
novanih posebnih sobah...

Deset prizorov, ki jim Schnitzler ni pripisoval velike literarne vre-
dnosti, (pa so jo zato že ob nastanku odkrili drugi), "bo vendarle-
izkopanih po nekaj stoletjih, na poseben način osvetlilo našo kultu-
ro", je rekel Schnitzler. To še pribito drži in v tem je Schnitzler-
jeva genialnost. Pa kaj čemo danes z zlagano meščansko družbo, (ko
pa je že tako daleč za nami...), kaj z družbenokritičnim šibanjem si-
stema, ki je rodil vlačugo, bitje brez odgovornosti in s komaj pribor-
njeno svobodo, meščana z enormnimi apetiti, skritimi v toge forme
prisiljenih vedenjskih norm, (ko pa se lahko od srca nahajljamo tej
blesteči igri videza in bistva, s katerima se vsak na svoj način
poigra, najbolj pač pesnik in igralka, ki stojita zunaaj konvencij, pa
jih izkoristita kot najbolj pripravno obliko ljubimkanja). Morala je
tam, kjer nismo zraven, in škandal, ko začnemo braniti prerogative
svojega položaja.

Kaj pa, če je ta zaključeni krog rajanja, rojstvo igre in njen konec
pri ponovnem začetku, le prikrit danse macabre, ki mu je naš smeh vo-
da na mlin? V nekaterih rečeh našega življenja - rojstvo, smrt in med
drugim spolni nagon - smo si tako enakopravni, da nam tudi tole ra-
janje, bodimo prepričani, tudi o tem kaj pove.

Janez Žmavc

ZVEZDANA MLAKARJEVA, igralka,
po rodu Ptujčanka, v spominu iz
lanske sezone kot Igralka v
žlahtnem meščanu in Kraljica A-
lenčica v Kralju Matjažu, je le-
tošnja sezono sprejela stalni
angažma v naši hiši. Želimo ji
kar največ uspehov in dobrega
počutja med nami!

Kako je bilo takrat v velikem gledališkem svetu: gospa Katharina
Schratt, igralka, najljubša prijateljica cesarja Franca Jožefa, je od-
klonila vlogo Christine v Schnitzlerjevem "Ljubimkanju" (Liebeleli),
ker ima dekle v igri ljubimca. Pri praznovanju "Ljubimkanja" na Dunaju - 1895 - je direktor Sonnethal vse do konca prvega dejanja trepetal pred škandalom, ker sta Mizzi in Christine šli k Fritzu na stanovanje brez spremstva. Gospod Sonnethal se je globoko oddahnil, ko ni bilo škandala.

Schnitzlerjevo ljubezensko življenje je bilo prav razgibano, bil je
privlačen, imel je uspeh, in lahko si mislimo, da so se, kakor pravimo,
ženske metale za njim. V "Rajanju" je ironiziral samega sebe. Osma
slika, "Pesnik in igralka", je posvečena Schnitzlerju in njegovi lju-
bezni Adeli Sandrock, in Schnitzler ne varčuje z norčevanjem iz same-
ga sebe. Gledališki pesnik je puhlo domišljav in snobističen, izume-
tnično samozavesten, zraven pa še lovec na kikle - kar njegovim
tedanjim prijateljem nikakor ni ostalo prikrito.

Ko so leta 1920 "Rajanje" v Berlinu prvič uprizorili, lahko prav
občudujemo pogum direktorjev Malega gledališča, tembolj, ker sta le
nekaj ur pred premiero dobila policijsko prepoved. Dovoljenje, ki je
bilo izdano "Z ozirom na decentno inscenacijo", je bilo preklica-
no. Premiera je kljub temu bila in naslednjega leta, ko je prišlo do
ponovne prepovedi, je sledil legendarni proces, ki ga je Schnitzler
sicer dobil, igralci in drugi ustvarjalci uprizoritve pa so morali
brez izjeme odgovarjati na vprašanje predsedujočega: "Ste se kje
zgedovali?" "V kakšni meri ste bili soudeleženi pri pohujšanju?"
Naslednjim premieram tako v Münchnu, Leipzigu, Hamburgu in nazadnje na
Dunaju se niso pisali nič lepši časi; povsod grožnje, pritiski, provo-
cirani škandali in organizirana drhal v gledališčih, metanje jajčnih
luščin, napolnjenih s katranom, v dunajskem parlamentu ob diskusiji
na temo "Rajanja" pa celo pretep - in nazadnje je bilo Schnitzlerju
vsega dovolj in je prepovedal nadaljnje uprizorjanje "Rajanja". Po
mednarodnem avtorskem pravu je ta prepoved veljala še celih 50 let
po avtorjevi smrti.

Povzeto po "Theater Heute", febr. 1982

slovensko
ljudsko
gledališče celje

